УДК 726:271.2-523.42(477)

ORCID 0000-0001-6128-7410

DOI: <https://doi.org/10.33838/naoma.30.2021.5-13>**Вадим Куцевич**

доктор архітектури, професор,
дійсний член Української академії архітектури,
заслужений архітектор України
Kutsevych.vv@Knuba.edu.ua

КАНОНІЧНА СТРУКТУРА ПОБУДОВИ ПРАВОСЛАВНИХ ХРАМІВ

Анотація. Православна церква серед інших християнських конфесій відрізняється стійкістю догматики і ритуалів, що своєю чергою визначає символічне значення предметного середовища храму, канонізацію церковної атрибутики та іконографії. Так, канон, створений за вимогами літургії — головної дії у храмі, визначає структуру церкви і призначення її приміщень. У статті розглянуто створення сучасних православних храмів на основі використання традицій і формування в них храмового дійства як синтезу мистецтв.

Ключові слова: православні храми, храмобудування, християнське віровчення, традиції, канон, основні приміщення храму, церковне начиння, синтез мистецтв.

CANONICAL STRUCTURE OF CONSTRUCTION OF ORTHODOX CHURCHES

Vadym Kutsevych

Abstract. The Orthodox Church in a number of other Christian denominations is characterized by the stability of dogma and rituals, which in turn determines the symbolic significance of the subject environment of the church, the canonization of church paraphernalia and iconography. Thus, the canon, created on the requirements of the liturgy — the main action in the church, determines the structure of the church and the purpose of its premises. The article considers the creation of modern Orthodox churches based on the use of traditions and the formation of temple action in them as a synthesis of arts. Gaining Independence of Ukraine, the growth of self-awareness and the restoration of religious life put forward a number of major architectural tasks of building new, reconstruction of destroyed and restoration of temples adapted to other functions in the period of "militant atheism". Serious typological problems are faced by architects who design modern sacred buildings and structures, as well as by urban planners, as this process has a significant impact on the urban situation in cities and villages, changes the public microclimate and infrastructure in the vicinity of temples areas. Despite the fact that the construction "boom" of the 90s of the twentieth century-calmed down a bit, the issues of typology and imagery of modern temple building remain relevant. The new urban policy on the development of spirituality and meeting the needs of religious organizations is carried out in accordance with the Law of Ukraine "On Freedom of Conscience and Principles of Democracy" of April 23, 1991. № 988 (as amended in 1992–2019). Temple construction, as a special, but at the same time once significant part of the architectural activity of architects of Ukraine (pre-October period), is being restored. But this is a very complex process, based on the still insufficient practice of designing and building modern Orthodox churches, which requires the improvement of their typological and figurative solutions. On the basis of the author's research, practice of design and construction of sacred buildings and structures will be prepared the third edition of the design manual "Cult houses and buildings of different denominations", the provisions and requirements of which will contribute to the development of modern Ukrainian church building.

Keywords: orthodox churches, church building, Christian doctrine, traditions, canon, main premises of the church, church utensils, synthesis of arts.

Постановка проблеми. Здобуття Україною незалежності, зростання самосвідомості та відновлення релігійного життя висунуло низку основних архітектурних завдань, зокрема будівництво нових, відтворення зруйнованих і реставрацію пристосованих у період «войовничого атеїзму» під інші функції храмів. Серйозні типологічні проблеми постають перед архітекторами, які проєктують сучасні сакральні будівлі і споруди, а також перед містобудівниками, оскільки такий процес суттєво впливає на містобудівну ситуацію у містах і селах, змінюючи усталений громадський мікроклімат та інфраструктуру, що склалися у прилеглих до храмів районах.

Не зважаючи на те, що будівельний бум 90-х років XX ст. трохи стих, питання типології та образності сучасного храмобудування залишаються актуальними.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. На архітектурних факультетах КНУБА, НАОМА та в базовій організації Міністерства розвитку громад та територій України ПАТ «КИЇВЗНДІЕП», здійснюється проєктування, проводяться наукові дослідження та розробляються дисертації, посібники з проєктування сучасних храмів.

Автор статті є науковим керівником і безпосереднім автором розробки зазначених досліджень і проєктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нова містобудівна політика щодо розвитку духовності та задоволення потреб релігійних організацій здійснюється відповідно до Закону України «Про свободу совісті та принципів демократії» від 23.04.1991 р. № 988 (із змінами 1992–2019 рр.).

За цими напрямками видані державні нормативні акти, посібник з проєктування (В. Куцевича), книги (Ю. Асеєва, Г. Вагнера, І. Огієнка, С. Таранушенка, Я. Яціва та Ю. Криворучка), наукові публікації (Р. Жука, Ю. Криворучка, П. Флоренського, В. Куцевича та інших).

Значення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Храмобудування як особлива і водночас колись значна частина архітектурної діяльності зодчих України (дожовтневого періоду) відновлюється. Однак це дуже складний процес, оскільки на сьогодні ще мало практики проєктування і будівництва

сучасних православних храмів, а тому необхідно вдосконалювати їхні типологічні та образні вирішення.

Новизна наукових досліджень полягає у поглибленні та вдосконаленні чинних рекомендацій з проєктування «Культових будинків та споруд різних конфесій» на підставі проведених досліджень, узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвідів будівництва і пошукового проєктування православних храмів.

Загальнонаукове значення авторських розробок. За результатами проведених нами наукових досліджень, практики проєктування та будівництва сакральних будівель і споруд автором буде підготовлено третє видання посібника з проєктування «Культові будинки та споруди різних конфесій», положення й вимоги якого сприятимуть розвитку сучасного українського храмобудування.

Виклад основного матеріалу. Православна церква України (ПЦУ) — найчисельніша церква нашої держави. Вона єдина канонічна церква, яка з'явилася у 988 році з появою Київської митрополії. ПЦУ визнана самостійною церквою 6.01.2019 року, а згідно з томосом має межі канонічної території, які визначаються кордонами України.

Відповідно до християнського віровчення, церква мала стати зменшеним всесвітом, де людина епохи Київської Русі мала змогу наблизитися до розташованих у святині символів, а за їхнім посередництвом встановити духовний зв'язок зі святими, Спасителем і Творцем.

Найпоширенішими у сучасному вітчизняному храмобудуванні є парафіяльні церкви. Базову конструктивну форму церква перейняла від єрусалимської святині, зберігши три виразно відокремлені частини — притвор (нартекс), середній храм (нава) та третю, найголовнішу частину — вівтар (Мокрий 12).

Православна церква серед інших християнських конфесій вирізняється стійкістю догматики і ритуалів, що своєю чергою визначає символічне значення предметного середовища храму, канонізацію церковної атрибутики, іконографії й об'ємно-планувальної структури. Наразі візантійський канон, побудований за вимогами літургії — головної дії у храмі, — визначає композицію церкви і призначення її

приміщень (Асеев 57–68; Вагнер 120–131; Огієнко 12–16; Жук 38–45).

Так, одним з елементів у храмі є нартекс — притвор, який має низку синонімів — перед-храм'я, передня, паперть, церковні сіни, бабинець. Притвор — це свого роду підступ до співтовариства одновірців — місце, призначене для тих, кого готують (або вже приготували) до прийняття хрещення, кого навчають основам християнського сповідання.

Існують два види притворів — зовнішній і внутрішній. Зовнішній притвор, іншими словами паперть, — це майданчик (під навісом або просто неба) перед входом до внутрішнього притвору (Куцевич, Культові 33; 48; 52; 56–60).

На зорі християнства, за часів суворих релігійно-етнічних становлень і церковних звичаїв на паперті було дозволено знаходитись під час богослужіння грішникам, що перебували на нижчому щаблі покаяння. Вони стояли там у зовнішньому притворі і місці, що розташоване поза церквою, та каялися й просили прощення у вірних, котрі заходили до церкви. Оглашених та розкаяних не впускали як до храму, так і до будь-якої з його частин: вони мали стояти на паперті просто неба.

Пізніше в Русі-Україні відлучених від церкви, які каялись на папертях, заступили жебраки, котрі прохали милостиню у богомольців і стали невід'ємною частиною церковного життя.

Головний вхід до православного храму розташовується, як правило, із західного боку. Додаткові входи влаштовують з південної і північної сторін та використовують як евакуаційні.

Входи до храмів і допоміжних будівель храмових комплексів, пандуси і сходи, засоби і пристосування (поручні, ручки тощо) мають бути доступними для всіх парафіян, зокрема осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення згідно з ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення».

Притвори можуть слугувати вхідними тамбурами, або можуть бути розвинуті з додаванням трапезної частини, що забезпечує додаткове розміщення парафіян. До трапезної частини прилягають один або декілька бічних вівтарів храму.

У зовнішніх притворах пропонують розташовувати свічкові кіоски, які бажано ізолювати

від молитовних приміщень храму (трапезної і середньої частини), місця для проведення заможовлених богослужінь (молебні, панахиди), а також приміщення підсобного призначення: кімнати персоналу, приміщення для зберігання прибирального інвентаря, комори, гардероби верхнього одягу для парафіян тощо, котрі необхідно виконувати відповідно до завдання на проектування.

У західній частині притвору або його цокольної частини у комплексі підсобних приміщень, відокремлених від приміщень для парафіян, допускається розміщення туалету для священнослужителів.

Середній храм (нава) — найбільша частина святині. Тут збираються на час літургії та молитов. Простір середньої частини православного храму може бути розділено внутрішніми стовпами на декілька нав, до того ж розмір центральної нави рекомендовано робити більшим, ніж бічних.

Площу частини храму, де розташовуються вірняни, рекомендують передбачати з розрахунку не менше $0,45 \text{ м}^2$ на одну людину (парафіянина). Загальну площу храму розраховують від $0,5$ до 1 м^2 на одиницю місткості храму без урахування солеї з криласами і вівтаря.

Висоту середньої частини храму (без барабана і бані) вираховують за величиною, яка дорівнює її розмірам у плані, що пов'язано із символічною основою храму, однак притвор і вівтар можуть бути й меншої висоти. Мінімальна висота приміщень має відповідати вимогам ДБН В.2.2-9:2018 «Громадські будинки та споруди. Основні положення». На хорах, у допоміжних приміщеннях і в підвалі висота може бути зменшена до $2,5 \text{ м}$.

Під час проектування об'єм будівель храмів рекомендовано розраховувати на одне місце місткості в парафіяльних храмах — $4\text{--}6 \text{ м}^3$, у соборах — $6\text{--}8 \text{ м}^3$. Залежно від об'ємно-планувального вирішення можливе збільшення або зменшення зазначених величин до 20 %.

Зазвичай для розміщення вірян використовується до 90% площі середньої частини храму. Решта 10% переважно зайняті церковним начинням, зокрема свічниками (поставниками), кіятами ікон, розміщеними вздовж стін і навколо стовпів.

У кафедральних соборах у разі влаштування архієрейської кафедри, піднятої на одну чи декілька сходинок, вона може відокремлюватися від решти простору середньої частини храму декоративною решітчастою огорожею заввишки 0,9 м, відкритою в бік вівтаря, зі стулками, що розчиняються, завширшки не менше 0,8 м для проходу парафіян з північного, південного та західного боків.

Із західного боку середньої частини храму влаштовують хори — антресолі для розміщення церковного хору. Сходи на хори можуть бути закритими або відкритими і розташовуються як у притворі, так і в середній частині храму.

Найважливіша частина храму — це вівтар, який відділений від середини святині іконостасом. Це найсвятіше місце у храмі, де відправляється служба Божа. Вівтар у храмі є символом неба, місцем особливого перебування Бога.

Освячені часом і традицією, прийняті вірянами такі цілісності набувають канонічності. Канон має не зовсім естетичний, а більше інформативний характер. Він є засобом передачі сигналу і способом комунікації, поєднання не вигаданого, а реального (Криворучко, Канонічність 33–34).

У православних храмах місткістю до 300 людей рекомендується влаштовувати один вівтар. У храмах більшої місткості — відповідно до завдання на проектування — може бути декілька вівтарів у приділах.

Вівтар влаштовують на узвишші стосовно середньої частини храму на одну або декілька

сходинок заввишки 0,12–0,15 м кожна. Габарити вівтаря і підсобні приміщення встановлюють, зважаючи на функціональне призначення і місткість храму відповідно до завдання на проектування. Глибину вівтаря в малих храмах розраховують не менше 3,0 м, а в інших храмах — не менше 4,0 м.

Центральним місцем у вівтарі є престол, стіл Господній, який символізує Божий трон. Квадратний престол стоїть посеред вівтаря, і на ньому відбувається таїнство Святого Причасття. Розмір сторін престолу зазвичай 0,8–1,0 м, а відстань від нього до Царських врат — не менше 1,3 м, щоб забезпечити навколо престолу круговий обхід з відстанню від престолу до за престольного образу (Горішнього місця) не менше 0,9 м (іл. 1).

У кафедральних соборах біля Горішнього місця на підвищенні зазвичай передбачені сидячі місця для єпископів (у центрі) та священнослужителів (по обидва боки).

Біля вівтарів у храмах місткістю понад 300 людей рекомендується розташовувати підсобні приміщення (паламарки і ризниці) площею від 4 до 12 м², а входи до них організовують з вівтаря.

Входи до вівтаря влаштовують з середньої частини храму через двері і Царські врата в іконостасі, без улаштування порогів. Додатковий вихід може бути організований через паламарку або безпосередньо назовні.

У правому південному півколі вівтарного простору розташовується дияконник. У південному півколі у шафах зберігають богослужбні приладдя, зокрема, священні посудини, а також убрання священників, ризи. Тому в південному півколі може бути розміщена і храмова ризниця. Ліворуч від вівтаря влаштовується паламарка, приміщення для церковнослужителя, який допомагає священнослужителям під час богослужіння, здійснює прибирання храму тощо.

Вівтар відокремлюється від загального огляду іконостасом. Багато століть православний вівтарний простір залишався відкритим, як і тепер у католиків. Його відокремлювала лише низька кам'яна огорожа. У IV–VII століттях на цій огорожі почали споруджувати колони, до яких кріпилася за-

Іл. 1. Організація Горішнього місця у кафедральних соборах (Куцевич, Культові 55)

віса, котру після служби запинали. Пізніше вгорі і між колонами стали поміщати ікони Христа і Богоматері, поступово до них додавалися й інші ікони. У Давній Русі виник другий ряд ікон, а в XIV–XV століттях з'явилося ще кілька рядів, у результаті утворилась стіна, яка була названа іконостасом і доходила майже до стелі. Подібні іконостаси певною мірою повторювали розпис вівтарної апсиди, невидимої для парафіян (Таранушенко 141–169).

Відокремлення вівтаря від решти храму — як пояснював відомий вчений, отець П. О. Флоренський — є у східній християнській традиції необхідним, щоб це найсвятіше місце у церкві не втратило для вірних свого значення. Однак таке відокремлення чиниться за посередництвом чогось все ж таки реального, що людина спроможна сприймати подвійно — фізично (органом зору) й метафізично (очима душі). Подвійне сприймання перегородки, якою є іконостас, необхідне, бо коли б це відділення було б лише духовним, воно було б недоступним для нашого недосконалого сприймання й пізнання. З іншого боку, коли б це відгородження належало лише до межі світла невидимого. Таку двоїсту — видиму й невидиму, фізичну й метафізичну — натуру являє собою аналіз явищ, що встановлюють перехід від світа видимого до невидимого (Флоренський, Иконостас 35–46).

Иконостас за своєю конструкцією — це перегородка, якою вівтар відокремлюється від середньої частини храму. Висота іконостаса не регламентована, однак бажано залишати зверху відкриту або решітчасту частину, для того, щоб забезпечити поширення молитовних слів священнослужителів, а також для переміщення повітряних потоків між середньою частиною храму і вівтарем.

В іконостасі обладнують троє дверей, які відчиняються всередину вівтаря: двоє бічних (північні й південні) одностулкових дверей, які відчиняються у напрямку бічних стін вівтаря (з прорізом завширшки 0,9 м, заввишки близько 2,1 м) і одні двостулкові, центральні, особливо прикрашені, так звані Царські врата (з прорізом завширшки 1,0–1,4 м і заввишки зазвичай 2,5 м). Розміри дверей іконостаса встановлюють відповідно до завдання на проектування.

Сьогодні сакральна архітектура і сакральне мистецтво мають бути сучасними. Не можливо, щоб храм, зведений сьогодні, керувався архітектурною мовою минулого. Отже, архітектура святині перебуває на осі сучасності — традиційності, а також осі сакральності — святості (Криворучко, Канонічність 33).

Так, скажімо, будівля православної церкви-каплиці Святого Георгія у Львові на Привокзальній площі (архіт. Р. П. Сивенький, художники-вітражисти А. В. Винту, О. П. Личко, Ю. С. Павельчук, В. Г. Рижаків) має оригінальне об'ємно-планувальне вирішення, яке створило новий акцент у міській забудові міста Лева. Головним елементом храму є вітражний ансамбль: іконостас, запрестольний образ, вікна-образи, в якому вперше в історії сакрального мистецтва створено вітражний іконостас. Лаконічність об'ємно-просторового вирішення храму сприяє розкриттю всіх позитивних властивостей цієї техніки заповнення прорізів у всій своїй красі. Світло, переломлюючись крізь кольорове скло, створює атмосферу духовності та святковості (іл. 2–4).

Прикладом вирішення храму з використанням сучасних композиційних прийомів у поєднанні з архітектурними традиціями храмовбудування Княжої доби та українського бароко є проект кафедрального собору у місті Полтаві (архіт. В. Куцевич, В. Бельчиков). Усі богослужбові, службово-побутові та інші будівлі та споруди храмового комплексу вирішені

Іл. 2. Церква Святого Георгія у Львові.
Загальний вигляд (архів автора)

Іл. 3. Інтер'єр нави Церкви Святого Георгія у Львові (архів автора)

з дотриманням єдиної архітектурно-образної стилістики (іл. 5). Для виразнішої постановки та комфортності храм запроєктовано на стилобаті, в якому пропонується розташувати нижній храм під вівтарним простором собору, зал для єпархіальних зборів, пункт надання гуманітарної допомоги, майстерню іконопису та вишивання, просфорню, побутові й технічні приміщення.

У соборі запроєктовано влаштування трьох вівтарів із паламарнею і ризницею. Із західного боку середньої частини собору влаштовуються хори-антресолі для розміщення церковного хору. Для парафіян літнього віку та осіб з інвалідністю передбачено організацію пандуса

паралельно до зовнішніх сходів, а щоб дістатися у нижній храм та на хори верхнього храму, передбачено ліфт.

Стіни кафедрального собору передбачається виконати з монолітного залізобетону з наступним опорядженням ззовні білим вапняком й утеплювачем. Барабан центрального купола спиратиметься на подвійні стовпи. Куполи пропонується виконувати з використанням металевих каркасів, а вирішення оригінального центрального купола запропоновано у двох варіантах: з металевим або скляним покриттям з об'ємними металевими чарунками.

У центральній частині храму — обрядовому просторі — запроєктовано підлогу з природного каменю.

Стіни зсередини храму пропонують обробити для подальшого розпису вапняно-піщаним або цементним тинькуванням.

Як засвідчує досвід храмобудування, форми основних елементів храму, його функціональні та декоративні елементи визначаються православною традицією і символікою. До таких елементів належать:

- завершення храму главою з хрестом;
- підняття рівня підлоги храму над рівнем землі та солей з вівтарем;
- округлі форми склепінь, арок, куполів, глав, завершень прорізів для вікон і дверей у кам'яних храмах або інші форми, які підвищуються до його центру;

Іл. 4. Фрагменти вітражного іконостаса Церкви Святого Георгія у Львові (архів автора)

ПРОЕКТ КОМПЛЕКСУ КАФЕДРАЛЬНОГО СОБОРУ У М. ПОЛТАВА

1. КАФЕДРАЛЬНИЙ СОБОР 2. АРХІЄРЕЙСЬКИЙ БУДИНОК 3. ПРИМІЩЕННЯ ЄПАРХІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ 4. КАПЛИЦЯ 5. ПАВІЛЬЙОН З КРИНИЦЕЮ 6. ІСНУЮЧИЙ СОНЯЧНИЙ ГОДИННИК ІЗ СКУЛЬПТУРНОЮ КОМПОЗИЦІЄЮ 12 АПОСТОЛІВ

Іл. 5. Проєкт кафедрального собору для м. Полтави (архіт. В.В. Куцевич, В.В. Бельчиков).
Загальний вигляд, генеральний план (архів автора)

- система організації освітлення середньої частини храму зверху з барабанів глав і прорізів у верхній частині стін.

Зауважимо, що об'ємно-просторова композиція православних храмів особливо вражає сприйняттям сонячного світла. До найхарактерніших ознак світлового середовища церкви належать:

- присутність у головному просторі храму світла з вікон, світлових барабанів куполів (бань), яке разом із верхнім боковим, домінує в системі природного освітлення внутрішнього простору церкви;
- нерівномірність освітлення поверхонь головного об'єму святини, яка виявляється шляхом зростання інтенсивності світлових потоків від периферії церковної будівлі до вертикальної осі головного купола та від рівня підлоги до куполів;
- встановлення розсіяно-інтегрованого загального освітлення простору храму як результат поєднання світлових потоків природного світла від вікон та штучних джерел світла, з відбитим світлом від внутрішньої поверхні храму;
- постійна присутність у храмі у часі Літургії штучного світла, незалежно від інтенсивності природного (денного) світла, джерела якого організовані у традиційну структуру згідно з богослужбовими вимогами.

Внутрішній простір церкви завжди є ізолюваним від довкілля, усього мирського. Стіни храму неначе випромінюють твердість, безпеку, надійність. Невеликі вузькі вікна у верхній частині стін, незначні рівні освітленості та низька яскравість стінових поверхонь у нижніх ярусах святини також асоціюються із захищеністю. Тому для архітектури православного храму невластиве надмірне засклення у площині стін. Вікна зосереджені у світлових барабанах куполів, що забезпечує панування світла у просторі під куполом і на поверхнях, які обмежують центральне ядро храму (Яців, Криворучко 76–94).

Світло від лампади свічок завжди було важливим елементом служб і загальної емоційної атмосфери в інтер'єрах храмів. Розміщення в ньому панікадил (багаторуслих люстр) у вигляді величезних вінців, полікадил та іншого електрообладнання підпорядковувалось віковим канонам (Куцевич, Проектування 144).

Освітлення храмів сьогодні слід проектувати відповідно до ДБН В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення».

У православних храмах формується такий простір, де виникає ансамбль тимчасових (драматична дія, музика, спів), просторових (монументальний живопис, декоративно-прикладне мистецтво) і просторово-тимчасових (освітлення,

Іл. 6. Схеми архітектурно-планувальної організації сучасного православного храму.
(За В. Куцевичем)

Експлікація приміщень: 1 — вівтар з престолом; 2 — жертовник; 3 — сосудохранительница; 4 — дияконник (ризниця); 5 — паламарка; 6 — приділ з престолом; 7 — іконостас; 8 — Царські врата; 9 — північні двері; 10 — південні двері; 11 — солея; 12 — амвон; 13 — клірос (крилос); 14 — нава; 15 — нартекс; 16 — хрещальня; 17 — торгова крамничка; 18 — притвор; 19 — паперть

світломузика) мистецтв під проводом архітектури.

П. О. Флоренський підходив до проблеми «церкового мистецтва як до прояву «вищого синтезу» різномірної художньої діяльності». Аналізуючи синтез мистецтв як вираз «цілісного організму храмового дійства», він розглядав мистецтва, що входять у це «дійство» як учасника організації цього дійства у художнє ціле (Флоренський, Іконостас 35–46).

На підставі проведених автором наукових досліджень і експериментального проектування надані пропозиції з архітектурно-планувальної організації православних храмів. Так, для подальшого впровадження їх у практику сучасного храмубудування, просторово-планувальна структура храму повинна складатися з двох основних частин: сакрального ядра (вівтар із престолом, жертовник, дияконник (ризниця), паламарка, бічний вівтар із престолом, іконостас, солея, амвон, крилас (клірос) і обрядового простору (нава — молитовний храм, нартекс, хрестильня, торгова крамниця, притвор, паперть). Автором запропоновані варіанти вирішень загальної структури храму, функціональної організації спрощеного сакрального ядра храму, сакрального ядра з одним приділом (іл. 6).

Літургія у православ'ї є таїнством і має значення емоційного, тобто домінує в ній ірраціональна та духовна основи. Будівля храму та її архітектурне вирішення — невід'ємний елемент богослужіння: в цьому очевидна причина дотримання канону та творчості у сакральній архітектурі.

Висновки. Визначено, що проблемою формування сучасної православної сакральної архітектури є поєднання традиційності богословської і богослужбової функцій храму, а також сучасного творчого характеру архітектурного методу створення об'ємно-просторового образу святині.

Храм є зримим образом Церкви, де відбувається згуртування вірних, тому що їхнє єднання — Святий Дух.

Перспективи використання результатів дослідження. Викладені у статті положення та результати проведених автором досліджень перевірені пошуковим проектуванням православних храмів і можуть стати науковим і практичним підґрунтям для подальшого розвитку сучасного храмубудування в Україні, де будівля православної церкви буде задавати парадигму житловому середовищу та виступати як найбільш культуромісткий символ.

Цитовані праці

- Асеев, Ю. С. *Архитектура Київської Русі*. Київ: Будівельник, 1969. Друк.
- Вагнер, Г. К. *Канон и стиль в древнерусском искусстве*. Москва: Искусство, 1987. Печать.
- ДБН В.2.2-9:2018 «Громадські будинки та споруди. Основні положення». Київ, 2019. Друк.
- ДБН В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення». Київ, 2018. Друк.
- Жук, Радослав. «Ритмічні особливості української церковної архітектури». *Пам'ятки України*. 4 (1991): 38–45. Друк.
- Криворучко, Ю. І. «Канонічність та творчість у сакральній архітектурі». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 568 (2006): 33–34. Друк.
- Куцевич, Вадим. *Культові будівлі і споруди різних конфесій: посібник з проектування*. — Київ: КІІВ ЗНДІЕП, 2009. Друк.
- Куцевич, Вадим. «Проектування сучасних православних храмів (Архітектурно-конструктивні елементи, будівельні та опоряджувальні матеріали, природне і штучне освітлення)». *Українська академія мистецтва: дослідницькі та науково-методичні праці*. 12 (2005): 144. Друк.
- Мокрий, Володимир. *Церква в житті українців*. — Львів, Краків, Париж: Просвіта, 1993. Друк.
- Огієнко, Іван. *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*. Київ: Вид-во Книгарні Є. Череповського, 1918. Друк.
- Таранущенко, С. А. «Український іконостас». *Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка*. — Т. 227; праці секції мистецтвознавства. — Львів, 1994. Друк.
- Флоренський, Павел. «Иконостас». *Богословские труды*. 9 (1972): 35–46. Печать.
- Флоренський, Павел. *Храмовое действо как синтез искусств*. *Маковец*. Москва. 1 (1922): 31. Печать.
- Яців, Мирослав, Юрій, Криворучко. *Архитектура світла в українській церкві*. Львів. НУ «Львівська політехніка», 2017. Друк.

References

- Asyeyev, Yu. S. *Arxitektura Ky'yivs'koyi Rusi*. Ky'yiv: Budivel'ny'k, 1969. Druk.
- Vagner, G. K. *Kanon i stil v drevnerusskom iskusstve*. Moskva: Iskusstvo, 1987. Pechat.
- DBN V.2.2-9:2018 «Gromads'ki budy'ny' ta sporudy'. Osnovni polozhennya». Ky'yiv, 2019. Druk.
- DBN V.2.5-28:2018 «Pry'rodne i shtuchne osvittlennya». Ky'yiv, 2018. Druk.
- Zhuk, Radoslav. «Ry'tmichni osobly'vosti ukrayins'koyi cerkovnoyi arxitektury'». *Pam'yatky' Ukrayiny'*. 4 (1991): 38–45. Druk.
- Kry'voruchko, Yu. I. «Kanonichnist' ta tvorchist' u sakral'nij arxitekturi». *Visny'k Nacional'nogo universy'tetu «L'vivs'ka politexnika»*. 568 (2006): 33–34. Druk.
- Kucevy'ch, Vady'm. *Kul'tovi budivli i sporudy' rizny'x konfesij: posibny'k z proektuvannya*. Ky'yiv: KY'YIV ZNDIEP, 2009. Druk.
- Kucevy'ch, Vady'm. «Proektuvannya suchasny'x pravoslavny'x xramiv (Arxitekturno-konstrukty'vni elementy', budivel'ni ta oporyadzhuval'ni materialy', pry'rodne i shtuchne osvittlennya)». *Ukrayins'ka akademiya my'stecz'tva: doslidny'cz'ki ta nauково-metody'chni praci*. 12 (2005): 144. Druk.
- Mokry'j, Volody'my'r. *Cerkva v zhy'tti ukrayinciv*. L'viv, Krakiv, Pary'zh: Prosvita, 1993. Druk.
- Ogiyenko, Ivan. *Ukrayins'ka kul'tura. Korotka istoriya kul'turnogo zhy'ttya ukrayins'kogo narodu*. Ky'yiv: Vy'd-vo Kny'garni Ye. Cherepovs'kogo, 1918. Druk.
- Taranushhenko, S. A. «Ukrayins'ky'j ikonostas». *Naukove tovary'stvo im. T. G. Shevchenka*. T. 227; praci sekciyi my'stecz'tvoznnavstva. — L'viv, 1994. Druk.
- Florenskiy, Pavel. «Ikonostas». *Bogoslovskie trudyi*. 9 (1972): 35–46. Pechat.
- Florenskiy, Pavel. *Hramovoe deystvo kak sintez iskusstv*. Makovets. Moskva. 1 (1922): 31. Pechat.
- Yaciv, My'roslav, Yuriy, Kry'voruchko. *Arxitektura svitla v ukrayins'kij cerkvi*. L'viv. NU «L'vivs'ka politexnika», 2017. Druk.

Подано до редакції 08.07.2021